

رسیدن همای به در کاخ همایون،
نسخه دیوان خواجوی کرمانی،
مکتب جلایری، ۷۹۹ ه. ق. مأخذ:
پاکبان، ۱۳۷۹، ۶۷

بررسی نگاره‌های نسخه‌های خطی پزشکی تشریح الابدان*

مهتاب مبینی* شیدا اسماعیلی**

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۴/۳۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۱/۳۰

چکیده

موضوع این پژوهش بررسی تصاویر نسخه خطی پزشکی به نام «تشریح الابدان» از ابن الیاس شیرازی است که از ترسیم فیگور انسانی برای نشان دادن دستگاه‌های مختلف بدن استفاده کرده است و بندرت بدان در پژوهش‌ها پرداخته شده است. این تصاویر در عین سادگی جسورانه و دارای نوآوری‌هایی است که در قرن هشت هجری نمونه مشابهی ندارد. هدف از این پژوهش ضمن بررسی ریشه‌های این تصاویر، تحلیل پیکره‌هایی است که از حیث تناسبات، ساده نگاری، واقع‌گرایی و... تأمل برانگیزند. پرسش‌هایی در این زمینه مطرح می‌شود: ریشه‌های این تصاویر کجاست؟ تصاویر این نسخه آیا جنبه‌های زیبایی‌شناسی دارد و اصول هنری زمانه در این آثار تأثیرگذار بوده‌اند؟ پژوهش حاضر به بررسی ریشه این تصاویر با سه گمانه زنی می‌پردازد: ۱. ایران باستان (تحت تأثیر نسخه‌های مانوی)، ۲. یونان (یونان در این مبحث از دانش طب پیشرو بوده است)، ۳. آسیای میانه (چین و مغولستان سلطه مغول در ایران و شباهت‌های این تصاویر به نقاشی‌های چینی). اما در موضوع عناصر زیباشناسی، نتایج نشان می‌دهد استفاده از پرسپکتیو مقامی با استفاده از رنگ و پس و پیش کردن عناصر به طبقه‌بندی اعضای بدن کمک کرده است. همینطور با استفاده از عنصر تخیل و گاه با بهره‌گیری از نوشته و خط، تحرک را القا می‌کند. هنرمند با آزمون‌شدن شیوه‌ای نو توانسته از مرزهای اجتماعی و هنری غالب زمانه عبور و با حفظ عنصر خلاقیت به بیان علمی کمک کند. در این پژوهش از روش توصیفی-تحلیلی و گردآوری کتابخانه‌ای استفاده شده است.

واژگان کلیدی

نسخه خطی پزشکی، تشریح الابدان، تشریح منصوروی، دوره اسلامی، آناتومی، هنر در طب.

* استادیار گروه هنر، دانشگاه پیام نور، شهر تهران، استان تهران. (نویسنده مسئول) Email: m.mobini@shargh.tpmu.ac.ir
** دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشگاه پیام نور، شهر تهران، استان تهران Email: shidmehrpublication@gmail.com